

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

1/2021

ročník/volume 31

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

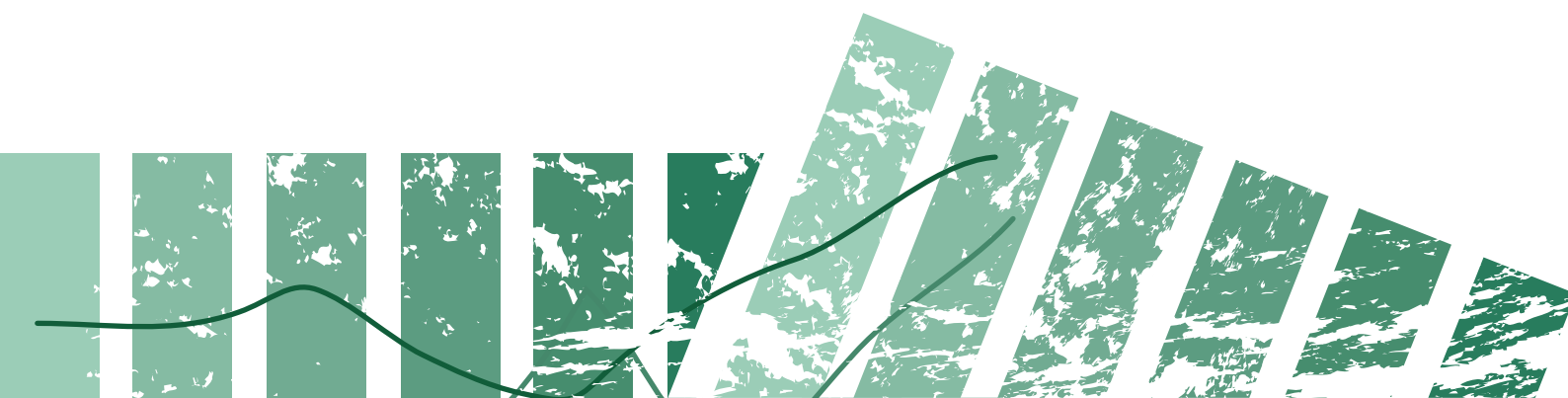
Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 2

Typ článku/Type of article: vedecký článok/scientific article

Strany/Pages: 22 – 31

Dátum vydania/Publication date: 1. marec 2021/March 1, 2021

Alexander KARŠAY
Národná banka Slovenska

VÝVOJ PARTICIPÁCIE NA TRHU PRÁCE V SR V ČASE PANDÉMIE

LABOUR MARKET PARTICIPATION IN THE SR IN TIMES OF PANDEMIC

ABSTRAKT

Príspevok poskytuje pohľad na základné ukazovatele vývoja na trhu práce v SR, s dôrazom na participáciu. Z toho sa následne vyvodzujú závery pre vývoj miery nezamestnanosti a participácie v najbližších štvrtrokoch. Využívajú sa pritom údaje Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) a vývoj v SR sa porovná aj s ostatnými krajinami V4. Detailnejšie sa venujeme pohľadu na skladbu nárastu ekonomickej neaktivity v 1. polroku 2020, z ktorej časť možno považovať za dočasnú. Pravdepodobne už v krátkom čase bude dochádzať k návratu týchto obyvateľov späť do kategórie ekonomickej aktivity, v úvodnej fáze pri utlmenej výkonnosti ekonomiky najmä do nezamestnanosti.

ABSTRACT

The article provides an overview of the basic indicators of labour market development in Slovakia with an emphasis on participation. From this, subsequent conclusions have been drawn for the development of the unemployment rate and participation for the upcoming quarters.. We utilise Labour Force Survey (LFS) data and we will also compare the labour market developments with the other V4 countries. We look in more detail at the structure of the increase of economic inactivity in the 1st half of 2020, some of which can be considered temporary. Probably in a short time, these inhabitants will return to the category of economic activity, initially with a subdued performance of economy especially to unemployment.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

pandémia, trh práce, participácia, miera nezamestnanosti

KEY WORDS

pandemic, labour market, participation, unemployment rate

1. ÚVOD

Aktuálna pandémia covid-19 mala celosvetovo nepriaznivý vplyv na trh práce. Počty pracovných miest v 1. polroku 2020 výrazne klesli. Tento trend je možné pozorovať v SR, ale aj celkovo v EÚ. V EÚ tvoril pokles zamestnanosti počas pandémie viac ako 1 % populácie¹, v SR bol podobného rozsahu. Veľká časť zrušených pracovných miest zatiaľ vyústila do odlevu pracovnej sily nie do nezamestnanosti, ale do neaktivity (graf č. 1). Výnimkou z tohto všeobecne platného trendu nie je ani SR. Osoby bez práce si teda vo všeobecnosti nezačali hneď hľadať novú prácu, ale zvolili taktiku vyčkávania, prípadne patria do kategórií, ktoré sa ako nezamestnaní zvyčajne neoznačujú (študenti, dôchodcovia, osoby na rodičovskej dovolenke), alebo im obmedzenia počas pandémie znemožnili aktívne si

¹ Tento príspevok využíva údaje z Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) a jeho európskeho ekvivalentu Labour Force Survey zo zdrojov ŠÚ SR a Eurostatu zverejnené v decembri 2020.

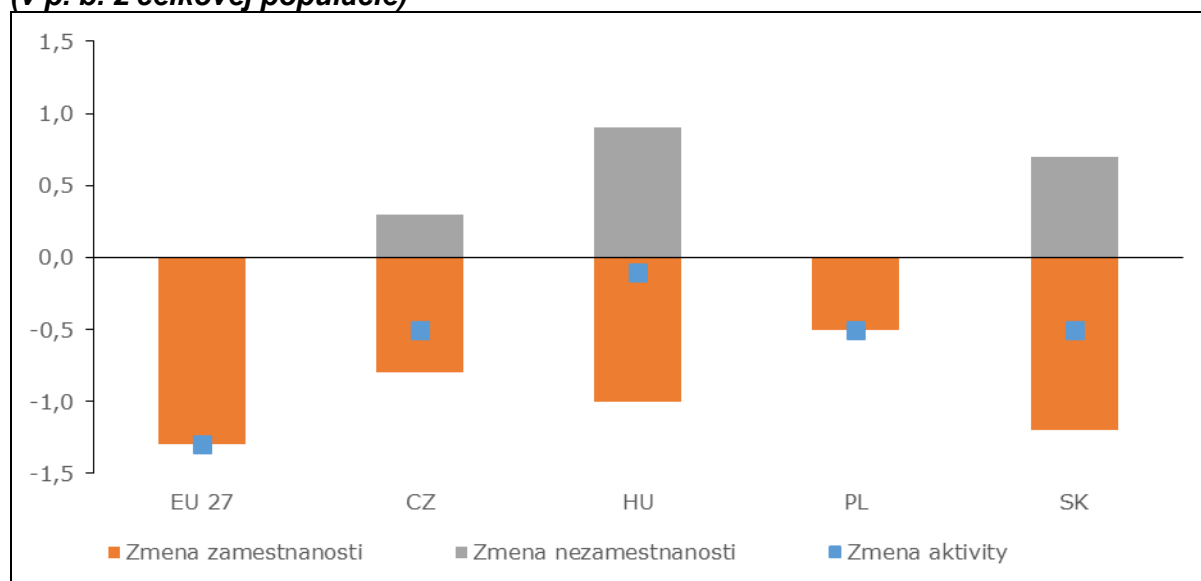
hľadať prácu. Výsledkom krízy bol teda doteraz pokles ekonomicky aktívneho obyvateľstva spolu s poklesom zamestnanosti a pomerne miernym alebo žiadnym nárastom nezamestnanosti.

V EÚ a v SR bol vo všeobecnosti pokles zamestnanosti miernejší ako v Severnej Amerike, za čo sú do veľkej miery zodpovedné podporné schémy na udržanie pracovných miest v Európe a ich absencia alebo menšie využitie za oceánom spolu s jednorazovo štedrými podporami v nezamestnanosti. Zároveň v EÚ funguje pomerne striktná ochrana zamestnancov pred prepúšťaním².

Vyššia neaktivita a nezamestnanosť z dôvodu pandémie môžu mať trvalý nepriaznivý vplyv aj na zárobky a možnosti uplatnenia sa na trhu práce najmä u mladých ľudí a osôb s nižšími príjmami. Práve tieto skupiny zaznamenali v pandémii výrazné zhoršenie postavenia na trhu práce, čo platí v SR aj v zahraničí [[2], [4]]. To aj v dlhodobom horizonte môže obmedzovať rast ich produktivity práce, životnej úrovne či šancu nájsť si kvalitné zamestnanie a prehĺbuje príjmové nerovnosti v spoločnosti [[4], [5], [6]].

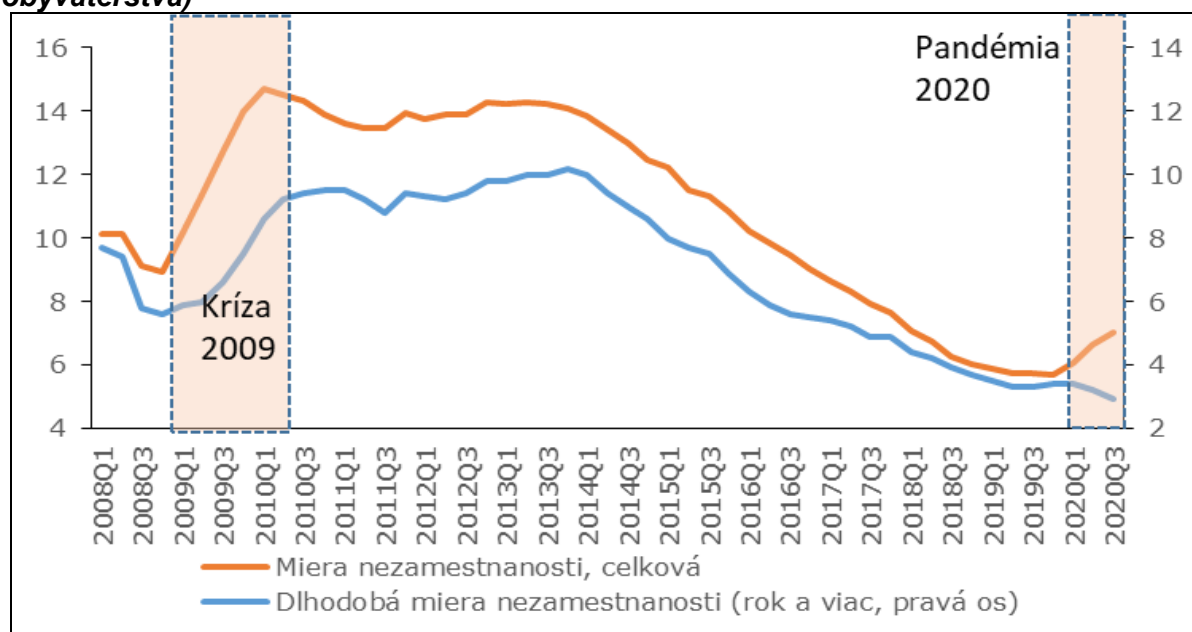
Poklesu využitia pracovnej sily počas pandémie sa teda treba intenzívne venovať a minimalizovať jeho dlhodobé negatívne následky. Aj keď dlhodobá nezamestnanosť v SR doteraz počas koronakrízy nestihla vzrásť, skúsenosti z predošlej krízy hovoria, že je to pravdepodobné v ďalších štvrťrokoch (graf č. 2).

Graf č. 1: Zmeny zamestnanosti, nezamestnanosti a neaktivity za 1. polrok 2020 (v p. b. z celkovej populácie)

Zdroj: Eurostat, výpočty autora, sezónne očistené údaje

² <https://www.oecd.org/employment/emp/oecdindicatorsofemploymentprotection.htm>

Graf č. 2: Dlhodobá a celková miera nezamestnanosti v SR (% z ekonomicky aktívneho obyvateľstva)

Zdroj: ŠÚ SR (celková miera nezamestnanosti, VZPS), Eurostat (dlhodobá miera nezamestnanosti, LFS), sezónne očistené údaje

2. POHĽAD NA VÝVOJ PARTICIPÁCIE NA TRHU PRÁCE V SR

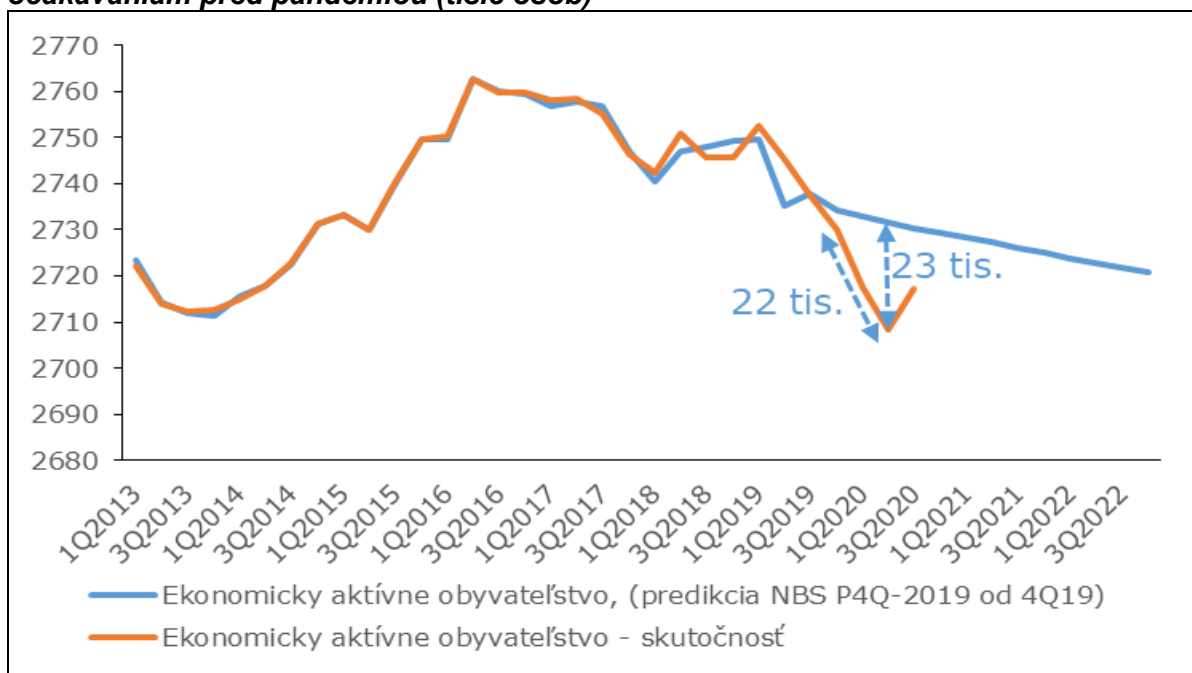
V súčasnej pandémie počet ekonomicky aktívnych obyvateľov (EAO) prudko klesol. Za prvý polrok roka 2020 došlo k poklesu oproti 4. štvrťroku 2019 kumulatívne o 22-tisíc osôb (sezónne očistenie ŠÚ SR). To je podstatne viac, ako by sa dalo čakať v scenári bez pandémie, ktorý predstavovala napríklad predkrízová prognóza NBS³ [[3]]. Tá ponúkala fundamentálny pohľad spájajúci demografický vývoj a štruktúru participácie na trhu práce v jednotlivých vekových skupinách a podľa pohlavia bez efektov koronakrízy. Počet EAO bol v 2. štvrťroku 2020 o 23-tis. nižší oproti očakávaniam z konca minulého roka (graf č. 3)⁴.

Hlavná otázka pre porozumenie aktuálnemu vývoju je, aké faktory spôsobili výrazný pokles ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Môžeme preto rozložiť uvedenú kumulatívnu zmenu (22 tisíc) v počte EAO. Len mierne nadpolovičná časť poklesu zamestnanosti sa prejavila vo vyššej nezamestnanosti a veľa osôb sa dostalo do neaktivity. Počet zamestnaných klesol za 1. polrok približne o 47-tis. osôb kumulatívne. Zároveň počet nezamestnaných vzrástol, ale „len“ o 25-tis. osôb (graf č. 4). Rozdiel týchto diferencií je vyššie uvedený pokles v počte EAO v 1. polroku, ktorý činí približne 22 tis. osôb.

³ Údaje z oblasti trhu práce publikované v rámci prognóz NBS sú na štvrťročnej báze očistené od vplyvu sezónnosti.

⁴ V 3. štvrťroku došlo následne pri zotavení ekonomiky z 1. vlny pandémie k čiastočnému zotaveniu počtu EAO. Cieľom príspevku, ako je uvedené v abstrakte, je analyzovať pokles ukazovateľa počas prvej vlny pandémie (teda do 2. štvrťroka vrátane) a vyvodiť implikácie pre jeho následný návrat k vyššej úrovni.

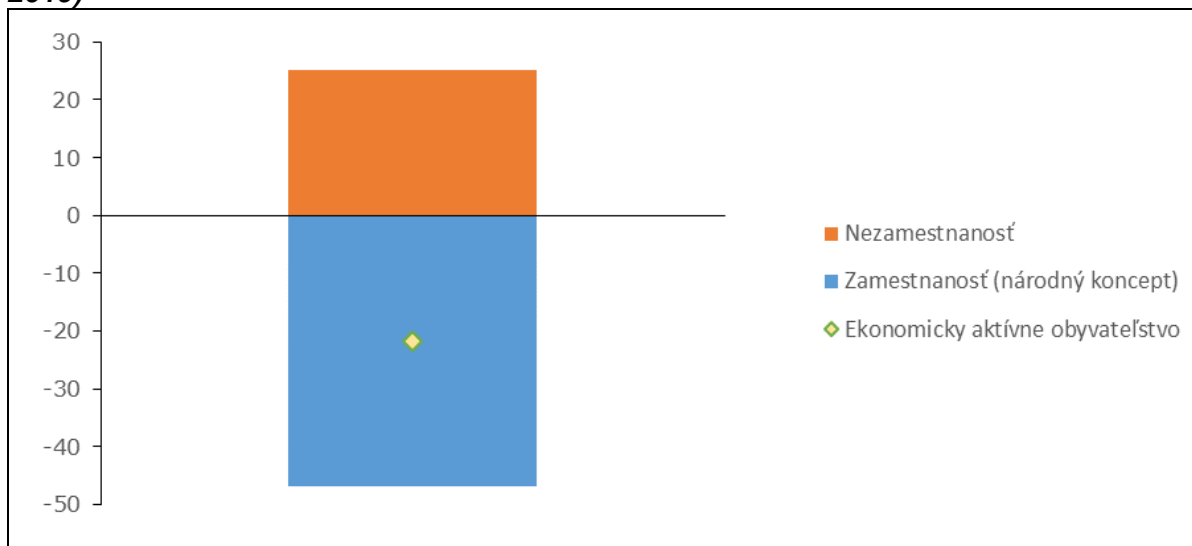
Graf č. 3: Porovnanie vývoja počtu ekonomicky aktívnych za 1. polrok 2020 a oproti očakávaniu pred pandemiou (tisíc osôb)

Poznámka: Všetky údaje v grafe sú sezónne očistené.

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty NBS

Graf č. 4: Zmena stavu ekonomicky aktívneho obyvateľstva podľa zložiek za 1. polrok 2020 (diferencia v tis. osôb zo stavu za 2. štvrťrok 2020 oproti stavu za 4. štvrťrok 2019)

Poznámka: Vývoj zamestnanosti v národnom koncepte (VZPS, zamestnanosť vrátane Slovákov krátkodobo pracujúcich v zahraničí, bez cudzincov krátkodobo pracujúcich v SR, vrátane aktivačných prác) bol za prvý polrok 2020 podobný vývoju zamestnanosti v domácom koncepte (metodika národných účtov, ESA 2010, všetky osoby zamestnané v SR). Podľa prvej menovanej metodiky klesol počet zamestnaných o 47-tis. osôb (s. a.), zatiaľ čo podľa druhej o 55-tis. osôb.

Zdroj: sezónne očistené dáta ŠÚ SR (VZPS), výpočty autora

3. VYMEDZENIE KRÁTKODOBÉHO POKLESU EKONOMICKY AKTÍVNEHO OBYVATEĽSTVA ZA 1. POLROK 2020

Na zodpovedanie tejto otázky využijeme dva prístupy: jeden pomocou agregovaných údajov o podskupinách neaktívnych osôb a druhý pomocou mikrodát a tokov pracovnej sily v rámci Výberového zisťovania pracovných síl (ŠÚ SR).

3.1. POHĽAD POMOCOU ZMIEN STAVOV PODKATEGÓRIÍ NEAKTIVITY

Nárast počtu neaktívnych osôb nastal najmä v tých skupinách obyvateľstva, ktoré namiesto nezamestnanosti prirodzene po strate zamestnania miera do kategórie neaktívnych, nie medzi nezamestnaných. Ide o študentov, dôchodcov⁵, či rodičov na rodičovskej dovolenke. Tieto skupiny tvorili spolu 58 % nárastu neaktivity za 1. polrok 2020 (graf č. 5).

Zvyšné osoby sa dostali do neaktivity z iných dôvodov, ktoré zahŕňajú práceneschopnosť alebo iné nešpecifikované osobné dôvody. Môžu sem patriť ľudia, ktorí mali v prvotnom období pandémie obavy z vyhľadávania kontaktov s cieľom hľadať zamestnanie, resp. vyčkávali s hľadaním práce, pokým im bude poskytnutá väčšia súčinnosť zo strany úradov práce⁶, či potenciálnych zamestnávateľov. Práve pri tejto skupine osôb je väčšia pravdepodobnosť, že môžu po krátkom období v neaktivite opätovne vstúpiť medzi ekonomicky aktívne osoby, a to tým, že si opäť začnú hľadať prácu. Preto túto skupinu vrátane ľudí na PN označujeme v tomto príspevku aj ako krátkodobo neaktívni a zvyšnú časť neaktívnych osôb (starobných a invalidných dôchodcov, študentov a osoby starajúce sa o príbuzných alebo na rodičovskej dovolenke) ako dlhodobo neaktívni.

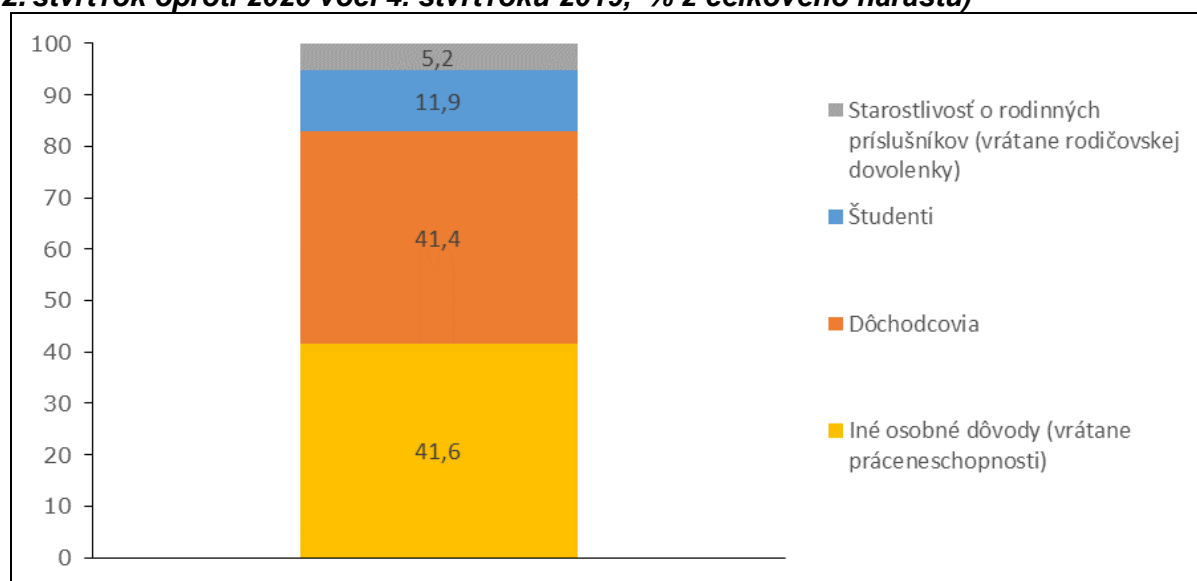
Ak považujeme podiel týchto osôb z celkového nárastu neaktivity (42 %) v prvom polroku 2020 za platný aj pre sezónne očistený pokles aktivity (22 tis. osôb), môžeme predpokladať, že v najbližších štvrťrokoch približne 9 tisíc osôb opätovne vstúpi do stavu ekonomickej aktivity a nad rámec vplyvu očakávaného vývoja zamestnanosti dodatočne zvýši nezamestnanosť.

Osoby v prvej spomenutej skupine (dlhodobo, resp. „prirodzene“ neaktívni) sa na rozdiel od krátkodobo neaktívnych budú do aktivity na trhu práce dostávať až s časovým oneskorením a predovšetkým až vtedy, keď po týchto doplnkových zdrojoch pracovnej sily bude silnejší dopyt, čiže keď sa začne výraznejšie zotavovať zamestnanosť. K tomu však môže dochádzať len veľmi postupne až pri odznievaní dôsledkov pandémie. Zároveň tieto osoby nebudú navyšovať nezamestnanosť ale vstúpia priamo do stavu zamestnanosti.

⁵ Kategória „dôchodcov“ v tomto príspevku zahŕňa aj invalidných dôchodcov.

⁶ Úrady práce v čase vypuknutia pandémie fungovali v obmedzenom režime, o čom informovali na svojich weboch.

Graf č. 5: Nárast počtu neaktívnych osôb podľa typu za 1. polrok 2020 (diferencia 2. štvrťrok oproti 2020 voči 4. štvrťroku 2019, % z celkového nárastu)

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autora

3.2. POHĽAD POMOCOU TOKOV NA TRHU PRÁCE

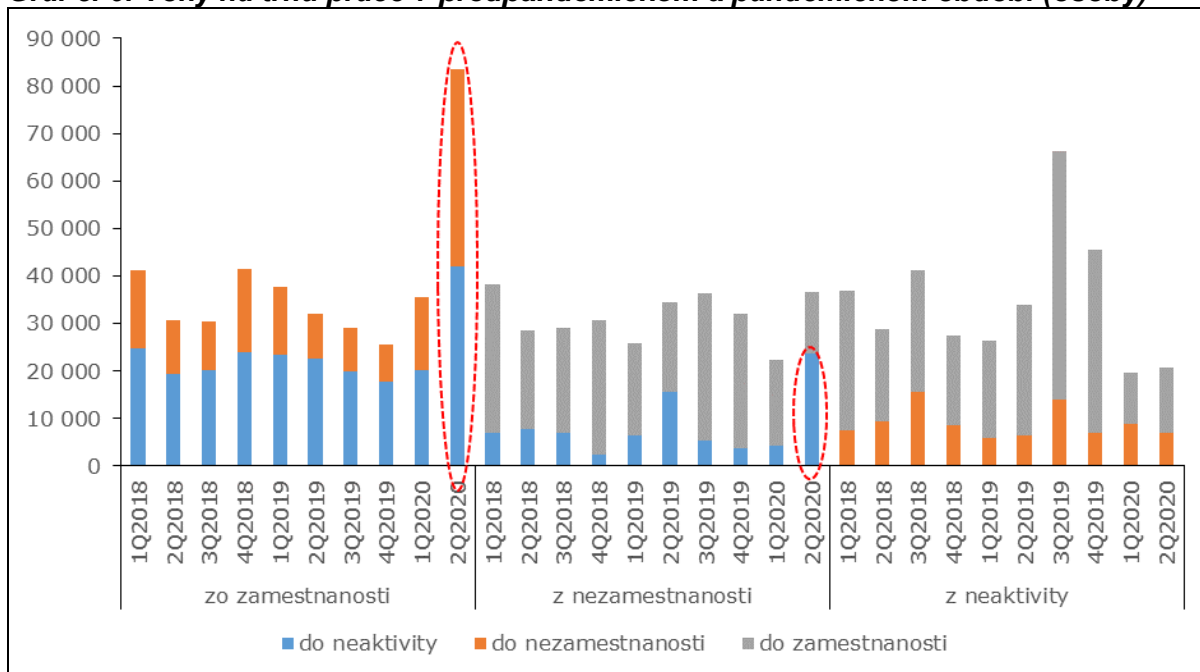
Z mikrodát VZPS tiež vyplýva, že v 2. štvrťroku 2020 ľudia po strate zamestnania smerovali v podobnej miere do nezamestnanosti a neaktivity, pričom tieto toky boli výrazne väčšie ako v štandardných časoch. Zároveň došlo k nezvyčajne výraznému presunu pracovnej sily z nezamestnanosti do krátkodobej neaktivity (grafy č. 6 a 7). To môže byť práve efekt obáv obyvateľstva z hľadania práce a vyčkávania, ako aj reštriktívnych opatrení v počiatočnej fáze pandémie. Dokumentuje to aj nárast počtu nezamestnaných evidovaných na úradoch práce, ktorí nespĺňajú definíciu nezamestnanosti podľa VZPS (nehľadajú si aktívne prácu alebo nie sú schopní v krátkom čase nastúpiť do zamestnania; graf č. 8).

Z pohľadu na mikrodáta vyplýva výraznejší variant, podľa ktorého v najbližších štvrťrokoch môže do stavu nezamestnanosti v rámci VZPS „prítiecť“ až 30-tisíc osôb nad rámec čistého odlevu osôb zo zamestnanosti. V 2. štvrťroku bol v porovnaní s priemerom posledných dvoch rokov odlev osôb zo zamestnanosti do krátkodobej neaktivity vyšší približne o 14-tis. osôb, zatiaľ čo odlev z nezamestnanosti do tohto typu neaktivity vzrástol oproti priemeru o 16-tis. osôb⁷. Súčet týchto tokov teda predstavuje skupinu ekonomicky neaktívnych ľudí, ktorí sa v krátkodobom horizonte môžu dostať naspäť na trh práce, konkrétne najmä do nezamestnanosti, keďže zatiaľ v krátkodobom horizonte ťažko očakávať výraznejšie oživenie zamestnanosti⁸.

⁷ V prvom štvrťroku sa tieto toky výrazne nelíšili od dlhodobého priemeru, preto berieme do úvahy toky za druhý štvrťrok.

⁸ Podľa aktuálnej predikcie NBS by sa oživenie na trhu práce mohlo začať až okolo polovice roka 2021. Zdroj: <https://www.nbs.sk/sk/publikacie/strednodoba-predikcia>

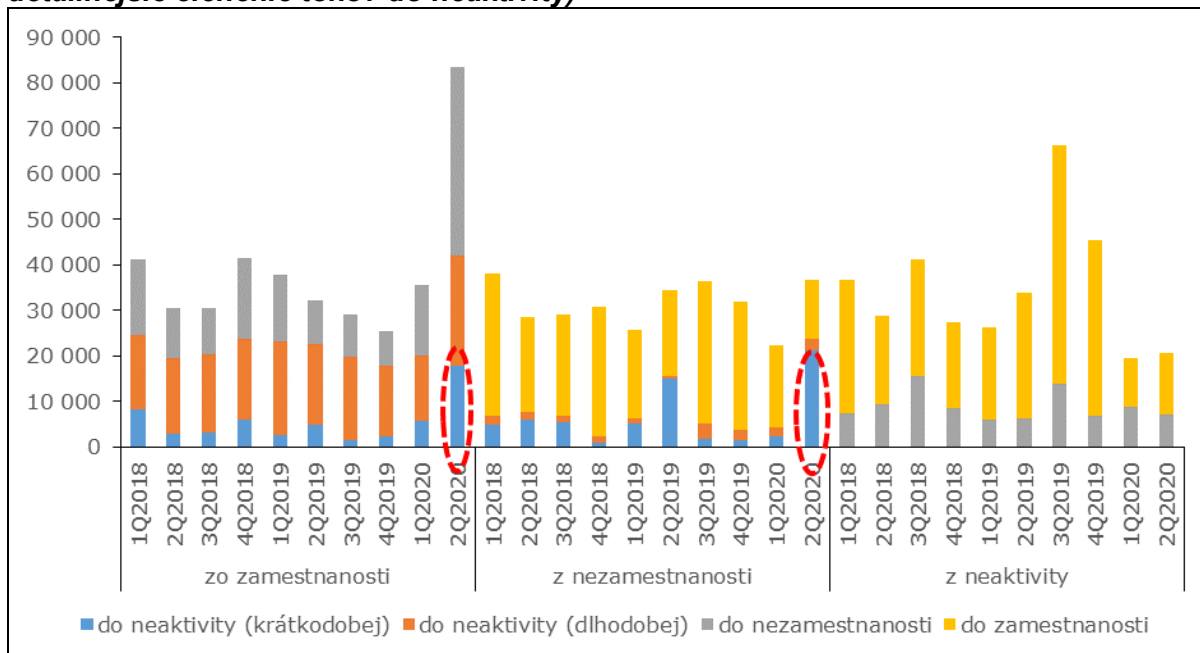
Graf č. 6: Toky na trhu práce v predpandemickom a pandemickom období (osoby)

Poznámka: Počty tokov (zo štvrťroka T-1 do štvrťroka T) zaznamenané v dátach sú prenasobené váhou danej osoby v zisťovaní a koeficientom 1,25 (zohľadnenie skutočnosti, že pätina vzorky sa každý štvrťrok obmieňa, a teda nemá priradenú žiadnu zmenu stavu). Údaje nie sú očistené od sezónnosti.

Zdroj: mikrodáta VZPS, ŠÚ SR, výpočty autora

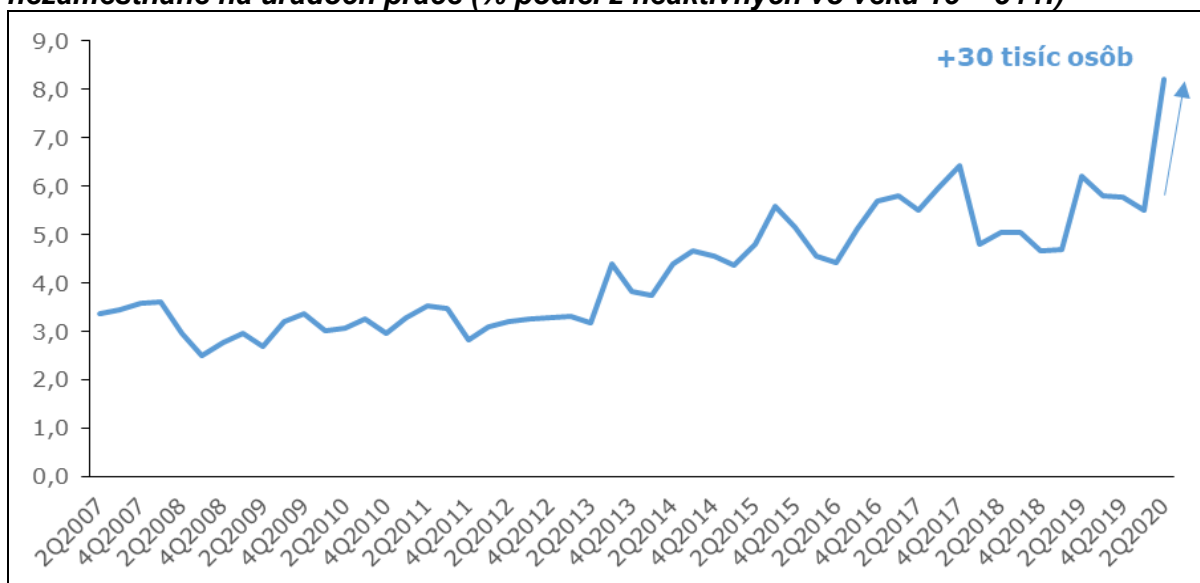
Graf č. 7: Toky na trhu práce v predpandemickom a pandemickom období (osoby, detailnejšie členenie tokov do neaktivity)

Poznámka: Ako pri grafe č. 6.

Zdroj: mikrodáta VZPS, ŠÚ SR, výpočty autora

Graf č. 8: Neaktívne osoby v rámci VZPS, ktoré sú zároveň evidované ako nezamestnané na úradoch práce (% podiel z neaktívnych vo veku 15 – 64 r.)

Poznámka: Ide o osoby, ktoré sú formálne evidované ako nezamestnané na úradoch práce, ale nespĺňajú definíciu nezamestnanosti podľa VZPS, teda buď si nehľadajú prácu počas posledných 4 týždňov, alebo nie sú schopné do 2 týždňov nastúpiť do zamestnania.

Zdroj: mikrodáta VZPS, ŠÚ SR, výpočty autora

4. ZÁVER

Vývoj nezamestnanosti v najbližšom období teda podlieha významnej miere neistoty. Prílevy z neaktivity môžu podľa uvedených odhadov spôsobiť dodatočný nárast miery nezamestnanosti oproti samotným čistým odlevom zo zamestnanosti približne o 0,3 až 1,1 p. b. kumulatívne (rozpätie prislúcha intervalu prílevu o cca 9 až 30 tisíc osôb). Ide však iba o dočasný efekt spôsobený preklasifikovaním osôb bez práce z jednej kategórie do druhej. Je potrebné s ním rátať v prognózach a analýzach aktuálneho vývoja.

Tento príspevok sa zaoberal špecifikami vývoja nezamestnanosti a ekonomicky aktívneho obyvateľstva v medzinárodne porovnateľnej metodike VZPS. Vývoj podľa metodiky Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVR)⁹ je viac v súlade s poklesom celkovej zamestnanosti. Od 4. štvrťroka 2019 do 2. štvrťroka 2020 vzrástol počet nezamestnaných v evidencii o 50-tisíc osôb.

Zaradenie neaktívnych späť medzi nezamestnaných je žiaduce ako prvý krok k ich návratu do zamestnania. V čase zotavovania po skončení pandémie bude pre tvorcov hospodárskej politiky potrebné poskytovať týmto ľuďom kvalitné služby zamestnanosti, teda pomoc s hľadaním práce, či doplnenie kvalifikácie v činnostiach, ktoré požadujú na trhu práce. OECD [[4], [6]] navrhuje aj zväziť zavedenie dočasných stimulov či dotácií na podporu zamestnávania mladých a ľudí s nízkou kvalifikáciou. Podľa výskumu autorov z Rady pre rozpočtovú zodpovednosť [0] môžu zraniteľné skupiny ľudí senzitívnejšie reagovať na finančné stimuly z hľadiska ich aktivity na trhu práce. Úspešné zapojenie čo najväčšieho počtu ľudí späť do pracovného procesu

⁹ Metodika ÚPSVR eviduje ako nezamestnanú každú osobu, ktorá sa prihlásila na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny ako uchádzač o zamestnanie na základe zákona o službách zamestnanosti (5/2004 Z. z.).

môže podporiť ekonomiku počas zotavovania z krízy a trvalo zvýšiť príjmy domácností. K tomu môžu dopomôcť aj štrukturálne reformy a investície podporené napríklad v rámci Plánu obnovy EÚ.

LITERATÚRA

- [1] SENAJ, M. – SIEBERTOVÁ, Z. – ŠVARDA, N. – VALACHYOVÁ, J.: Labour force participation elasticities and the move away from a flat tax: the case of Slovakia. In: IZA Journal of European Labour Studies, 2016, Vol. 5, Article nr.19.
- [2] NBS: Mesačný bulletin, september 2020. [online]. [cit. 30. 12. 2020]. Dostupné na:
<<http://www.nbs.sk/img/Documents/MesacnyBulletin/2020/protected/mb0920.pdf>>
- [3] NBS: Strednodobá predikcia 4. štvrťrok 2019. [online]. [cit. 30. 12. 2020]. Dostupné na:
<<http://www.nbs.sk/sk/publikacie/strednodoba-predikcia/strednodoba-predikcia-2019>>
- [4] OECD: Employment Outlook, 2020. [online]. [cit. 30. 12. 2020]. Dostupné na:
<<http://www.oecd.org/employment-outlook/2020/>>
- [5] OECD: Youth and Covid-19. Response, Recovery and Resilience. 2020. [online]. [cit. 30. 12. 2020]. Dostupné na:
<<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/youth-and-covid-19-response-recovery-and-resilience-c40e61c6/>>
- [6] OECD, ILO: The impact of the COVID-19 pandemic on jobs and incomes in G20 economies, 2020. [online]. [cit. 30. 12. 2020]. Dostupné na:
<https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_756331.pdf>

RESUMÉ

Koronakríza celosvetovo nepriaznivo zasiahla vývoj na trhoch práce. V prvom polroku 2020 došlo v SR aj iných krajinách vplyvom pandémie k výraznému poklesu zamestnanosti aj ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Počet ekonomicky aktívnych obyvateľov klesol v SR za 1. polrok približne o 22-tisíc osôb. Preto bol nárast nezamestnanosti v prvom polroku pomerne mierny. Veľká časť z týchto neaktívnych osôb však môže byť v neaktivite len dočasne a postupne sa už v horizonte niekoľkých štvrťrokov môže dostať medzi nezamestnané osoby tak, že si začnú opäť hľadať prácu. Vývoj miery nezamestnanosti v najbližšom období je aj z tohto dôvodu značne neistý. Miera nezamestnanosti by mohla rásť kumulatívne o 0,3 až 1,1 p. b. prudšie, resp. neskôr počas zotavenia klesať pomalšie, ako keby bola ovplyvňovaná len prílevmi zo/do zamestnanosti. Je však lepšie, ak si ľudia hľadajú prácu počas nezamestnanosti, ako keby mali stáť mimo trhu práce a byť neaktívni.

RESUME

The coronavirus crisis has adversely affected labour market development worldwide. In the 1st half of 2020, there was a significant decline in employment and the economically active population in the Slovak Republic and in other countries as well due to the pandemic. In the Slovak Republic, the number of economically active population decreased by approximately 22 thousand persons. Therefore, the increase in unemployment has been relatively moderate in the first half of the year.

However, a substantial part of these inactive persons might be inactive only temporarily and gradually, within a few quarters, they may become unemployed by starting to look for work again. For this reason, among others, the outlook for unemployment rate in the near future is quite uncertain. The unemployment rate could grow cumulatively by 0.3 to 1.1 p.p. sharper, or later during the recovery, decrease more slowly, than if it was affected solely by inflows from/into employment. However, it is more appropriate, if people look for work while being unemployed, than stand outside the labour market and be inactive.

PROFESIJNÝ ŽIVOTOPIS

Alexander Karšay, MSc., PhD., pracuje v Národnej banke Slovenska ako analytik makroekonómie. Vyštudoval študijný program MSc. Economics na London School of Economics a získal doktorandský titul na Ekonomickej univerzite v Bratislave. Venuje sa analýzam a prognózam trhu práce a reálnej ekonomiky. Zaoberá sa ekonometrickým modelovaním a ekonomickou analýzou všeobecne. V minulosti pracoval aj ako poradca v HM Treasury v Spojenom kráľovstve.

KONTAKT

alexander.karsay@nbs.sk